

BİNLERCE MÜHENDİSLİK ÖĞRENCİSİNİ MÜZİKLE TANIŞTIRDI

Hocaların hocası

Erhan Karaesmen

RAHŞAN APAY
rahsanapay@gmail.com
www.rahsanapay.com

BİNLERCE KELEBEK!

Kelebekler vadisinde pervasızca uçuyor. Ne güzel! Sarı, beyaz, mor, mavi, yeşil, kırmızı, turkuvaz... Renkleri ve desenleri başdöndürücü güzellikte... Sanki biri, tek tek hepsini çizmiş. Tırtıl değişim anının geldiğini sezinlediğinde, asılıp sarkacağı bir koza örer. Bu sezinleme, bir nevi içgüdüdür. Haftalarca hatta aylarca uykuda kalabilir. Çünkü tırtıl bu sürede, içten bir değişim geçirmektedir... O uykuda geçen karanlık dönemde Tanrı ya da doğa, adına ne dersiniz deyin, bir sanatçı titizliğiyle desenlerini, renklerini yaratır kelebeğin. Sonra bir anda etraf bayram yerine döner. Saklı,

karanlık ve renksiz bir dünyanın ardından büyüleyici bir renk girdabının içinde bulursunuz kendinizi...

Donakalırsınız o mucizevi güzellik karşısında. Hele tırtıl kozasındaki renksiz, sessiz hallerini hatırlayınca... Tırtıl, kelebeğe dönüştüğünde yaşadığı o olağanüstü değişimi düşünmez. Sadece uçar. Güzelliğinin farkında olarak pervasızca uçar. Geçtiği her yere güzellik bırakarak, kendisine hayranlıkla bakanlara o muhteşem sistemi hatırlatacaktır. Güzelliği vazifesidir...

Az sonra okuyacağınız yazıda, doğduğu toprakların zenginliğini kişiliğine ve ruhuna katabilmiş, insanlarına kayıtsız kalmamış ve yaşadığı her güzelliği manevi bir değere, güzelliğe dönüştürmüş bir hocanın, bir sanat insanının hayata bakışını ve hayatlarının başındaki genç insanları sanatın o görkemli ve kavrayıcı kollarına nasıl bıraktığını okuyacaksınız. Kozalarının içinde henüz uykuda olan genç mühendis adaylarını, tecrübeleriyle, hayat görüşüyle ve sanatın şifalı elleriyle inceden inceye işleyerek, kanat açacakları güne hazırlıyor Erhan Hoca. Tek renk değil, rengârenk olabilmeleri için!

Çoksesli müziğe ilgi duymaya ilk gençlik yıllarınızda başladınız. Lise müdürünüz, Türkiye'nin o yokluk yıllarında, tenefüslerde J. S. Bach'ın eserlerini dinletirmiş sizlere. Yıllar boyunca çoksesli müzik dinlemeye alışmış bir kulak, zaman içinde melodiyi, ritmi, kontrpuanı, gizlenmiş melodiyi ayırt etmeyi ve takip etmeyi öğreniyor. Bu anlamda, mesleğiniz ve yaşamınız açısından sanatla iç içe olmanız, size ne gibi katkılar sağladı ve farklılıklar yarattı?

Sanat merakımın mesleki yaşamıma katkısı olduğu kesin. Yalnız düz sanat meraklısından galiba bir kademe öteyim. Sanat sevgim ve müzik tutkum, hayatımın her kesiminde bana çok yardımcı olmuştur. Aile mutluluğumuza da yardımcı oldu. Çocuklarımız da sanat meraklısı oldular. Böylece bu çağa kadar geldik.

Diyorsunuz ki "neden-sonuç ilişkisi çerçevesinde düşünüyor olmaları, onların (mühendislerin) sağlam bir düşünce sistemine sahip olmalarına yol açar. Bu nedenle nesnelere gözlemlerken, olayları izlerken ilişkiler kurmakta, zincirler oluşturmakta zorlanmazlar." Sizce sanatçının hayatı ve kariyeri böyle akılcı yaklaşımlarda bulunmadığı ya da bulunamadığı için mi (istisnalar dışında) zorluklarla geçiyor?

Mühendislik mesleği ve tatbiki bilimlerde neden-sonuç ilişkisi insanın karşısına çok fazla çıkar. Rasyonelliği kazanmak istemiyor bile olsan kazanmak zorundasındır. Aksi halde mezun olamaz, mesleğinde adım atamazsın. Neden-sonuç ilişkisinin çok fazla tekrarlanması oluşu ve adeta derinin bir parçasına dönüşmesi, bilmediğin herhangi bir konuya yaklaşırken de yardımcı oluyor. Sanatçıda da akılcılık, rasyonellik, eğitimlerden geçerken devreye girer. Orada korkuya mahal yoktur. Sanatçı rasyonellikle uğraşmaz diye bir kanıt yoktur. Aksine uğraşır. Fakat mühendis de sanatı hemen algılar diye bir kaide yoktur. Neden-sonuç ilişkisi ile haşır neşir olmak, kavramaya çok yardımcıdır. Yalnız o kavramayı senin merak etmen lazım. Müzikle ilişkimin kökeninde de "sesi" merak etmem vardır.

Beyninin her iki tarafını da eşit oranda kullanmayı öğrenebilenler, hem duygularını hem de akılcılıklarını kullanabiliyorlar. Oysa zaman zaman bir sanatçı salt

duygularında boğulurken, bir mühendis de rasyonellikte sıkışıp kalabiliyor.

Evet. Hatta çok sayıda mühendis kuru rasyonellikte kalıyor. Kuru rasyonellik akılda daha aşağı bir kademedir. Keşke akıl olsa. Rasyonellik pratiktir, çok iş yaptırır ama kuru akılcılık hayatı körletir. Bedbaht olursun. Hatta bedbaht yaşadığının farkında olmadan bedbaht olursun.

BAKIN BEN MÜHENDİSİM ONA GÖRE!

Siz ve sizin gibi beyinler her iki tarafta denge bularak topluma hizmet ediyorsunuz.

Eğitimcilikten geliyor. Eskiden beri, insanları etrafıma toplayıp benden daha az bilenlere bir şeyler anlatmayı severdim. Küçük yaşlarda matematik, fizik anlatırdım. Sonra kültür, sanat geldi. Geçen sene TÜYAP'ın verdiği "Yaşam Boyu Kültür-Hizmet Ödülü"nü Cevat Çapan'la birlikte aldık. Cevat Ağabey felsefik, kültürlü bir insandır. Ödülünü aldıktan sonra çok hoş bir konuşma yaptı. Öyle derin bir insanın konuşmasının yanında benim konuşmamın paldır, küldür kalma ihtimali vardı. O yüzden ben de ne yaptım? O paldır küldürlüğü önceden oyuna kattım. "Bakın, ben mühendisim, ona göre!" dedim. Herkes çok güldü. "Biz başka düşünmeye alışmışızdır ama bazılarının sandığı gibi mühendisler ve tatbiki bilimciler çok da köşeli insanlar değillerdir. O köşenin oluşmasında bir rasyonellik vardır. Ve biz oradan sanatı algılamaya gelirken biraz daha farklı geliriz. Belki biraz daha kuru geliriz ama farklı geliriz. Ve bu bize bir miktar güç kazandırır. İşte o gücü kullanabilen az sayıdaki imtiyazlı kişilerden biri gibi duruyorum" dedim.

Nasıl gelirsiniz? Nedir bu farklılık?

Duyumsama diye bir olay var. İlk duyduğunda hoşlanıyorsun. Farkında olarak ya da olmayarak... Müzikte cümleler vardır ya hani. İşte o müzikal cümlenin bitmesini bekliyorsun. Bu, Allah vergisi bir duyumsamadır. Bir de algılamaya vardır ki işte orada akıl, rasyonellik devreye girer. Benim türümden adamların ve bizim dünyamızdan gelenlerin, duyumsamanın üzerine algılamayı oturtmaları daha kolay olabiliyor. Ama önce duyumsama lazım. Duyumsayamıyorsan ve içinde bir şeyler titreşmiyorsa yapacak bir şey yok. Algılama gayreti, entelektüel bir zorlamadır. Algılamayı zorlamak için kitaplardan birçok şey okur, öğrenirsin ama iş öyle

değil. Duyumsuyorsan eğer, başkalarının söyledikleriyle de birleştirir ve büyük bir sentez yaparsın. Fikrin bütün olarak ortaya çıkar, çok da güzel olur. Duyumsamadan algılamaya geçmek isterken, okudukların, duydukların birinci elden seni şekillendiriyorsa, bu çok talihsiz bir algılama olur. Sadece müzik dinlerken ve büyük mekânlar içindeyken insanın tüyleri diken diken olur. Başka hiçbir sanatta yoktur bu. Rembrandt'ın, Cezanne'nin karşısına dikil. Ağzın açık, hayranlıkla izlersin ama tüylerin diken diken olmaz. Ya müzik? Diken diken eder insanın tüylerini. Hele viyolonsel. Senin sazın. Allah! Öyle bir enstrümanın tek başına mevcut oluşu bile bir mucizedir zaten.

Çellonun insan ruhuna bu kadar yakın gelmesini nasıl açıklıyorsunuz?

Çok vakur. Çok duru ve o duruluk içinde her şey var. Yani mekân. Eğrisel mekân. Büyük kubbe. Edirne'deki Selimiye Cami'nin büyük kubbesini gördün mü?

Evet gördüm. İnsanın tüyleri diken diken oluyor. Bambaşka, içsel bir âleme giriyorsunuz.

Edirne'deki Selimiye'nin büyük kubbesidir viyolonsel. Zaten o kubbeyi ancak "viyolonsel" benzetmesiyle anlatıyorum konferanslarımda. O mekândan edindiğim izlenim, duyumsama ve titreşimler, duruluktur. Gotik mimaride inşa edilmiş bir katedralin içinde 300 kişilik korodan Bach ya da Mahler dinlemek muazzam bir etkidir. Ama üç boyutlu olan Selimiye'nin hatta Mihrimah Sultan Cami'nin içine girdiğinizde gizli bir ses gelir kulağımıza. Koro yoktur, yüksek ses yoktur. Ama gizliden bir ses gelir kulağımıza. İşte o gizli ses ancak viyolonsel olabilir. Başka hiçbir şey değil. Son yazdığım *Sinan Teması Üzerine Çeşitlemeler* adlı kitabımda "Mekânların iç musikisi" diye bir bölüm var. Bu, o kadar zengin bir konu ki, ayrıca kitap haline getireceğim. Çok yetenekli ressam arkadaşlarımızla birlikte mekânların, kubbelerin içine çeşitli enstrümanlar yerleştireceğiz.

Çok sevdiğim bir büyüğümle tasavvuf üzerine sohbet ediyorduk. Hz. Muhammed'e 40 yaşında vahiy gelerek Kur'an-ı Kerim'i yazmaya başlıyor. Daha önce okumuşluğu, yazmışlığı olmamasına, ilimle, bilimle uğraşmış olmamasına rağmen. Peki, biz bilgiyi nereye koymalıyız şimdi? İtalya'da ya da Fransa'da bir müzeye gittiğimizde o güzelim tabloları, heykellere bilgiyle bakmamızın kalp gözümüz üzerinde nasıl bir etkisi olur? Bilginin ne derece önemi vardır?

Çok önemli ve güzel bir soru. Ön bilgiye sahip olmak, kolaylaştırır. Ön bilgiye sahip olmadan da keyfine varırsın. Dedim ya duyumsama algılamadan daha önemlidir. Boticelli tabloları, Mikelanj heykelleri... İnsanın içine o kadar fazla, birden bire, anında dokunur ki! Üstelik yan eleman, yan unsur olmadan. O kadar güzellerdir ki... Bu seni zaten mest eder. Ancak bir ön bilgiye sahipsen, kitabını okumuş ya da bir konferansta kulağına bir şeyler çalınmışsa, o ön bilgi, algılamaya götürme yolunda çabuklaştırıcı unsur olur. Kulağa gelince, kulak daha az somuttur. Kulak titreşir, oradan beyine gider ve sen onu bir yerlerde hissedersin, tüylerin diken diken olur. Resimde tüylerin diken diken olmaz ama müzikte olur.

Sanat Tanrı'yı, evreni, kâinatı, doğayı (ya da ne derseni) algılamada, duyumsamada en birincil unsur değil mi?

Bazı insanlar Tanrı'ya inanmaz ve hayatı doğal dengelerin yönettiğini düşünürken, bazıları da aksine Tanrı fikrini önde tutarak, doğa onun yardımcısıdır, onun hizmetindedir diye düşünürler. İkisini birlikte, yadırgamadan düşünebileceğin tek nesne, sanattır. Onun dışındaki bütün nesnelere ya biri, ya diğeri öndedir. Ya doğa alıp götürmüştür ve Tanrı'ya ihtiyaç yoktur. Ya da dersin ki her şeyi yukarıdan bilinmeyen bir güç yaptı. Her şeyi yapmaz aslında. Birçok şeyi doğanın dengeleri yapar. İki birden bir arada sanatı yapar. Çok özel bir dürtü olmadan, sanatsal yaratıcılığın bir benzeri yoktur. Sanatla bilim nerede birleşiyor? Her yerde birleşmiyor. Birleşse sanata gerek olmazdı. Benzeştikleri yerler var ama ayrılıyorlar. Biri ifadeci, biri anlatımcı. Biri öğretici, diğeri ise öğretici yok, tamamen fıskırıyor. Selim Turan, Türk resmi ve dünya sanat tarihindeki en önemli sanatçılarımızdandır. Bir gün, bilim dünyasından, sanata çok saygılı bir dostumuzla kendisini bir araya getirdik. Selim dedi ki; "Biz ortaya koyarız. Müzisyen yaratır, notaları akıtır, bizler de renkleri. Sonra bilim adamı diye biri gelir ve "Niçin, neden böyle oluyor?" diye tutturur. O anda içimden o adamı boğmak gelir." (Gülüşmeler). Eh, bilim adamının görevi bu... Sormak zorunda.

Birbirlerinin alanlarına çok da müdahale etmedikleri takdirde, birbirlerini besliyorlar.

Elbette besliyorlar. Benzerlikler de var, ayrılıklar da. Birinin ifadeci, öbürünün öğretici olma zorunluluğu var. Sanat ifadeci. Öğretmek umurunda değil. İnsanlar öğrenir ya da öğrenmez, etkilenir ya da etkilenmez. Bizim evde her akşam belirli bir saatten sonra müzik dinlenilir. Müziğe meraklı genç misafirlerimiz olduğunda, Mahler'in *Das Lied von der Erde (Yeryüzü Şarkısı)* adlı eserini dinleriz bazen. İlk 5 dakikasını dinleyenin dünyası şaşırıyor. Ondandıktan sonra o kişinin müzik merakı da farklı bir yoğunluk kazanıyor tabii. O eseri normal bir insanın yazması mümkün değil. Vahiy mi indi artık? Ne idiye, ne olduysa!

Tam da oraya gelmek istiyorum. Müzik, bizi bize yakınlaştıran önemli bir araç. Hani biraz önce dedik ya "vahiy mi geldi, bir şey mi indi?" diye... Güzel güzelse insanı yakalıyor, çarpıyor. Sanat dalları arasında özellikle müzikten konuşursak, çağdaş müzik dediğimiz bir tür de var. Bu müziği algılayabilmemiz için entelektüel anlamda daha fazla bilgiye ihtiyacımız var gibi görünüyor. Siz ne düşünüyorsunuz?

Hem de çok fazla bilgiye ihtiyacımız var. Bundan iki yıl önce konuşmacı olarak davet edildiğim Avrupa Müzik Konseyi'nde bu konudan söz ettim. Konserlerden birinde Stockhausen'in gençlik yıllarında bestelediği klarinet ve piyano için sonatı çalındı. Harika bir eserdirdi. Stockhausen gibi değildi. 1890-1920 arası müziği gibiydi. Ve o güzelim klarinet sonatından sonra, hayatının son döneminde, dinlenme şansı hiç olmayan elektronik gargarayla karışık bir müzik türü yapmaya başladı. Elektronik bir gargara değildir, aksine bazen yardımcısıdır. Fakat maalesef bazen gargara haline dönüşebiliyor. "Vallahi bunu anlayan anlar, anlamayan ne yaparsa yapsın. Biz anlayabilecek olanlara müzik yapıyoruz" demek çok yanlış. "Anlayabilecek olanlara müzik yapmak", çok sakıncalı ve tartışılması gereken bir kavram. Doğrudur, müzik çok yüce bir olgudur ama sadece "anlayan anlar" demek de değildir. Yaptığın müziğin niteliği öyle olmalı ki, sadece "anlayan anlar" sınırına hapsedilmeksizin onu başka kulaklara da götürebilmen lazım. Ancak, orada yaptığım konuşma bir

saygı sunuş konuşması olduğu için, bu düşüncelerimden söz etmedim. Sonra konuşma sohbe dönuştü ve “Stockhausen’i nasıl tanıdınız?” gibi sorular gelmeye başladı. Müziğe meraklı bir grup genç olarak Paris’te 4-5 kez görüşme fırsatımız oldu Stockhausen’le. “Elektronik müzik nasıl kullanılacak?” gibi soruların ve notayı tersinden ve düzünden çalma gibi denemelerin peşindeydi. Fakat sonra, dinlenemez şeyler yaptı. Sadece o değil ki... Konkrit (Concrete) müzik denen müziğin kurucusu Schafer de öyle. Bir süre sonra müzikteki bu gelişmeler öyle hale bir geldi ki, elektronik müzik, ürün olarak müziğe yardımcı olmasının ötesine geçti. Sonuç olarak, “çıkan seslerin tınılarıyla insan kulak zarının ilişkisinde bozulma oldu” demek, çok iddialı olur ama zorlamalar olduğu da bir gerçek.

Yaşı 30-35 olan genç besteciler; “Günümüz müziği budur. Debussy, Ravel, Stravinski de kendi müziklerini yaptıklarında yadırganıyordlardı. Şimdi doğal olarak bu da yadırganıyor” cümlesiyle özetlenebilecek “insanlar alışılır” kalıbının içinde (ki bu ucuzca bir kalıptır) kendilerini savunuyorlar. Elektronik bulaştırılmış müziğin şansı elbette var ama iyi olmak kaydıyla. Büyük ihtimalle, işin gargara ve o mekanik komplikasyon kısmına ağırlık verilip, müziğin asıl unsuru olan ses ve tınısı ihmal ediliyor. Tını değiştiğinde, insan kulağının, dolayısıyla beynin algılama biçiminde rahatsızlık oluşuyor. O anda zorlamalı bir dönem yaşanıyor. “Buna da alışılır” diyenler, belki haksız değil. Doğrudur. Yeni ses imkânlarının, katkılarının yüklemelerini karmaşaya ve kargaşaya dönüştürmemeye çalışarak bir sistem içine oturtmaya çalışıyorlar. Bir yerden öbürüne saygılı davranmayan ve insan kulağını zorlayıcı sesler çıkıyorsa, belirli bir tını özelliğine alışmış insan kulağının zarında zorlama oluşuyor ve 3 kere değil de 33 kere dinleyince algılamak ancak mümkün hale geliyor. Fakat günümüz insanına müziği sevdirmek için ısrarlı olma şansın yok.

KULAK ZARIMIZIN KAPASİTESİNİ ZORLUYORUZ

Yani, kulak zarımızın doğal bir kapasitesi var öyle mi? Onu zorluyoruz demek ki.

Evet, biraz zorlamaya giriyor. Tınılara yatkınlık yönünde kulak algılaması geniştir ama bununla birlikte dış sınırların zorlandığı olabiliyor.

“Kulağı karmaşaya ve kargaşaya götürmeden” dediniz. İnsanoğlunun arayışı da kargaşadan ve karmaşadan uzak bir huzur. Fakat ne çelişkidir ki, hayatımızda öyle bir kargaşa ve karmaşa yaratıyoruz ki galiba bu yeni müzikler hayatımızın tezahürü oluyor. İçimizin sükûnetini ararken karmaşaya düşüyoruz.

Yaşadığımız dönemin yansımaları elbette. Sükûnete varmadan da mutlu olunur ama mutluluk daha komple bir olaydır. Ancak, bazı sanat dallarında sükûnet bir miktar yardımcıdır. Müziğin sükûnetten tamamen sıyrılması... Unut, sadece sesler havada çarpışsın. Fakat Stravinski’nin çarpıştırdığı sesler gibi değil. Farklı bir şeyden söz ediyorum. Mesela Ligeti. Sesleri çarpıştırmadan müzik yapan son büyük adamdı. Ligeti büyük çarpışmalara gitmeden

müziğin kendi içindeki mevcut çarpışmalarını ön plana çıkararak müziğini yaptı. Şaka gibi de ani öldü. Müziğin Ligeti gibi büyük bir dayanağa ihtiyacı var hâlâ. Şu anda dayanaksız kaldık. Büyük şef de yok. Son büyük şef Bernstein’di.

Solistler için ne düşünüyorsunuz?

İdil (Biret) benim çok yakın dostumdur. Önümüzdeki sene dostluğumuzun ellinci yılını kutlayacağız inşallah. İdil’in eşi Şefik Bey ve benim eşim Engin Hanım olmak üzere dördümüz zaman zaman bir araya geliriz ve fikir toplantıları yaparız. Bu dörtlü sadece müzikte değil başka diğer konularda da birbirini çok iyi anlar. Yıllardır kiralanan bir teknemiz var. İdil’le eşi Şefik, yazın uzun seyahatlere çıkarlar. Bu seyahatlere biz de katılırız eşimle. Hatta Ayla (Erduran) ve Ayşegül (Sarıca) ile. Zaman zaman genç müzisyenler de gelirler. Hepsi bu sohbetlerden bir şeyler öğrenmeye çalışırlar. Şefik ve ben yanımızda getirdiğimiz CD’lerden seçmeler yaparız. Ve biliyor musunuz? Büyük bir tesadüfle hepimiz eski tarihi kayıtları dinlemeyi daha çok seviyoruz. Casals ve arkadaşlarının tarihi kayıtları ya da Budapeşte Dörtlüsü’nün 1954 tarihli Beethoven kayıtları gibi...

Genç kuşak olmasa bile, müzikte popülerliğin temsilcisi olan Yo-Yo Ma dinleniliyor mu teknenizde?

Bu sene Şefik getirmemişti. Geçen sene ben Haydn yorumunu getirmiştik. Dinledik. Herkesin de hoşuna gitti. Ama daha

ziyade tarihi kayıtları çok dinliyoruz. Mesela oda müziği çok dinleniliyor. Önümüzdeki yılın ocak ayında Martha Argerich Türkiye'ye geliyor. Ayla (Erduran) ile birlikte piyanolu beşli çalacaklar.

SANATÇININ KANAAT ÖNDERLİĞİ YAPTIĞI ÇAĞ GERİDE KALDI

Sanatçılarla yazarlar, politikacılar bir halkın bütünü oluşturarak topluma yön verirler. Şimdilerde Fazıl Say. Kendine karşı olan bir grup yazar, çizer ve bir o kadar da destekleyen bir grup. Sizce şimdiki sanatçı ve yazar, çizer grubunun eskiye oranla güçleri nedir ve toplumu nereye götürmek istiyorlar?

Tüketim imparatorluğunun bu derece güçlenmediği ve yaygınlaşmadığı dönemde sanatçı meşale adamıdır, önden gider. Başkalarının göremediğini fark eder, sezgileri çok kuvvetlidir. O haber verir. Picasso, Einstein'ın habercisi olmuş ve sonra ikisi birlikte toplumdaki diğer değişimleri (1917 Sovyet devrimi depremi dâhil) haber vermişlerdir. Şimdilerde tüketim öylesine hâkim oldu ve öylesine gündelik hale geldi ki... AKP'nin politik başarısının arkasında, çok fazla telaffuz edilmez ama tüketimi çok iyi kontrol etmesi yatar. Politik yazılar yazdığım ve konferanslar verdiğim için bu konulara hayli aşinayım. İnsanları tüketime yönlendirdi iktidar. TOKİ kanalıyla "Sana apartman dairesi vereceğim, araba vereceğim" diyerek umutlar dağıttı. Tüketimin kendisi olmadığı durumlarda bile, tüketim umutları dağıttı. İnsanları tüketime esir etti.

Şimdi kimse başka bir şey düşünmüyor. İstanbul yürümüyor ama bu kimsenin umurunda değil. Çünkü otomobil sahibi olmak daha önemli hale geldi. Böyle bir toplumsal gelişme az gelişmiş ülkelerde maalesef daha fazla sırtıyor. Dünyada da tüketim var ama nasıl var? Bakın, Brüksel 2,5 milyon nüfuslu bir Avrupa başşehri. Bir tane alışveriş merkezi var. Bir tek! Bize bakalım. Malatya'da 5, Mardin'de eski ve yeni Mardin olmak üzere 2'şer taneden 4 tane, Diyarbakır'da 20 ve İstanbul'dakilerin sayısını bilmiyoruz bile. İnşa edilen her 3 yapıdan 1'i alışveriş merkezi. Böyle bir dönemde, özellikle Türkiye bu hastalığı daha ağır bir biçimde yaşarken, sanatçının yön göstermesi, yönlendirmesi, 50 yıl önceye nazaran nasıl bir güce sahip, onu kestirmek çok güç. Kestirebilmeyi isterdik ama maalesef...

Bazı sanatçıların alkışçılığını, öbür bazılarının da şiddetli eleştiriciliğini yaptığı Fazıl Say iyi niyetli bir şekilde toplum vicdanının bir dilimini açıkça dile getirerek, ortaya bir tavır koyuyor. Ancak, bırakın genel kamuoyunu, sanat kamuoyunun önünde bile mitralyözle taranıyor. Herkes köşe başında Fazıl'ı bekliyor. Fazıl'ın da medyada ve ortalıkta fazla yer alışı yoğun hücumların kendisine yönelmesini kolaylaştırıyor. Kolay değil, ama kolay olmadığı için de vazgeçmek gerekmiyor. Sanatçının vicdani ve duygusal kanaat önderliği yaptığı çağ artık geride bıraktık. Sanatçının şimdi işi daha da zor. Batıdaki sanatçılar da tüketime karşı mücadele veriyorlar ama başörtüsü, türban, din, özgürlükler, haklar gibi gündelik kurtaracak yegâne unsur sanatır!" dedikleri oluyor ama tüketim, sanatı da koltuğunun altına aldı. Çok seslilik, az seslilik, az önce sözünü ettiğimiz sükûnetten uzaklaşmış kargaşa müzik de aslında tüketimin bir parçası oldu ve bu tüketimin içinde neyin nereye gittiği çok da fazla belli değil. Doğrultular kestirilemiyor. Özellikle

müzik sanatı adına konuşuyorum. Toplumunu sanatçı değil, sansasyonlar yönlendirir oldu. Ligeti yaşamalıydı. Protesto adamı değildi, sokaklarda koşmuyordu ama adının etrafında bir çekirdek oluşuyordu. Bir dokunun başlangıcıydı.

Sizin lise müdürünüz, yokluklar, imkânsızlıklar içinde, o dönemde Bach'ı sevdirmeyi başarmış ve sizi klasik müzikle tanıştırmış. Ne kadar ileri görüşlü bir insanmış. Bizim konservatuvarlarımızda ise caz çalanlara, türkü çalanlara iyi gözle bakılmazdı eskiden. Türk bestecilerine bırakın sempati beslemeyi, mezuniyetimize kadar çaldığımız Türk eserlerinin sayısı bir elin parmaklarını geçmezdi. Bu anlamda bestecilerimizle yorumcularımızın müzikal ilişkilerini nasıl buluyorsunuz?

Maalesef yetersiz hatta anlamdan soyutlanmış buluyorum. Artık dünya ilişkilerinin kolaylaştığı bir dönemi yaşıyoruz. Bir ülkenin yaşayanı, yurttaş olmanın insana benimsettiği, algılatığı bir takım kavramlar var. O kavramlar içinde kendi ülkemizin mühendisliğiyle iftihar etmek isterim. Bu, lonca düşüncesidir. Musikinin loncasında sadece akıl yok. Entelektüel yaklaşımlar, duyumsama, hissiyat ve duygular var. Yani ikisinin bir araya gelmişliği var. Bu lonca içinde hepiniz musiki erisiniz. Hatun kişi de olsan musiki erisin. Birlikte dövüşüyorsunuz. Aynı lonca içinde hayatta olan ve olmayan bir sürü de besteci var. Yakınlarda yayımlanmış 71 Türk Bestecisi adlı bir kitap, niye 74 ya da 78 değil diye eleştirel düşüncelere yol açmıştı? Çok kesin ve net bir rakamı belirlemenin kolay olmadığı aşikârdır. Ancak, bir biçimde bu listeye giremeyen bir bestecinin kendini kötü hissetmesi ihtimali çok yüksektir. Evet, genç besteciler çıkıyor. MİAM, Bilkent gibi kurumlar, Ayrıca Ankara'daki klasik konservatuvarımız besteci yetiştiriyor ve "Kabınıza sığmayın, bir şeyler yapın" diyorlar.

GENÇ YORUMCULAR GENÇ BESTECİLERİ YETERİNCE DEĞERLENDİREMİYOR

Bir ülkenin değerlerini uluslararası arenaya taşıyacak olanlar sanatçılardır.

Bu toprakların seslerini, yaşanmışlıklarını, kültür mirasımızı diğer nesillere aktaracak olanlar bestecilerimiz, sanatçılarımız... Biz yorumculara da bu mirası hem yöresel hem de uluslararası kültüre taşımak düşer.

Yorumcularımızın neyi nasıl çalacakları ve çalışacakları konusunda epeyi ilerlemeler kaydedilmesine karşın "ne" çalacakları konusunda maalesef pek mesafe kat edilemedi. Beste olmadan yorum sanatı olmaz. Sen daha önce tasarlanmış bir nesnenin yorumcususun. Senin sanatkarlığın orada devreye giriyor. Onu farklı, hatta bestecisinin bile aklına gelmediği şekilde okuyorsun. O yetkin var. Fakat şimdiki yorumcular cazla karıştırarak, "Kendileri bir şey yapsınlar" hevesinin tuzağına düşüyorlar. Ama evladım, senin yaptığın beste değil ki, düzenleme! Kendisinden 2-3 yaş büyük birinin eserini incelemek aklına bile gelmiyor. Zayıf eser olabilir. Hiç önemli değil. Bu kadar az eser üretilmiş bir ülkede, genç bir bestecinin ilk eseri zayıf olmuş. O kadar az önemli ki bu detay. Kuvvetli olsa dahi olurdu. Clara Haskil olurdu. Zayıf olma şansı olmalı. O zayıflığıyla birlikte onunla hamur olacaksın, düşündüğünü söyleyeceksin. Ama maalesef genç yorumcular genç bestecileri yeterince değerlendiremiyor.

Kendi bestecimizi çalmayı yukarıda görmüyoruz galiba. Bu, kendimize olan inançsızlığımızı, güvensizliğimizi ve Batı hayranlığımızı da açıklıyor aslında.

Evet. Acemilikler, boşluklar olabilir tabii ama hiç önemli değil. Sen bir Türk yorumcusuysan ve onun üzerine gitmiyorsan kim gidecek peki? Yunanlı mı, Ürdünlü mü? Beni çok etkileyen bir anekdot anlatmak istiyorum. İran'ın, bütün dünyayla küslüğünün ayyuka çıktığı bir döneminde Türkiye'yle belli ilişkiler içindeydi. Rafsancani dönemine kadar yetiştim. Böyle bir ortamda kendi alanımızdaki uluslararası araştırma ve geliştirme projesinde birincilik kazanınca İran Air'le birinci sınıf mevkide seyahatler ettim. Sarı renkli alkolsüz şampanyalar içtik. Ve eski adı Hilton olan, şimdiki adı İstiklal Oteli'nde kaldık.

Çalışmalarla ilgili diğer şehirlere hem turistik geziler yapıyor hem de bir taraftan o şehirlerde konferanslar veriyordum. Dönemin bakanı da insanları irşad etmeye, toplumda hava uyandırmaya, sanata kültüre çağırıyordu güya ama o da oyunun bir parçasıydı. Dinle karışık sanat... Çok gidip gelince epeyi samimi olduk adamlarla. Bu samimiyetimize dayanarak bir gün, "Sizin koskoca Tahran Konservatuvarınız bu kadar insanı yetiştirdi. Senfoni orkestranız var. Bir konser dinleyebilirsek keşke" diye tutturdum. Çaldırtmıyorlardı orkestraya. Bu kadar istek ve rica üzerine bir oda müziği topluluğu geldi. O toplum ve ülke adına acıklı bir konserdir. Çellist kız ağzına kadar kapalı. Yayı çektiğinde örtü bir o tarafa, bir bu tarafa kayıyor. Son derece rahatsız bir halde

konseri tamamladı kızcağız. Konser sonrasında müzisyenlerle sohbet ettik. Sohbet ederken çellist kız örtüsünü çıkardı da birazcık rahat konuşabildi bizimle. Zeki bir kız. İran ve Rusya'nın kültürel ilişkilerinin sıcak olduğu bir dönemde Moskova'da eğitim almış. Konserde Mozart filan çalındıktan sonra İranlı bestecinin eserini çaldılar o halleriyle. Dünya müziğinde çukura düşmüş bir toplum, bir müzisyen grubu ama "Birkaç İranlı besteci de dinlemek ister misiniz?" diye sordular ve çaldılar.

Ne kadar soylu bir tavır. Sisteme protesto aynı zamanda. Protesto böyle yapılır.

Peki, bizim bahanemiz nedir?

Hadi orkestra eseri daha az olabilir ama küçük topluluk için eserler bol miktarda var. Hele tek enstrüman için dolu. Önümüzdeki dönem, "Türk bestecisiyle Türk yorumcusu arasındaki ilgi kopukluğu" başlıklı bir yazı yazmayı istiyorum. Önemli, dikenli ve acıklı bir konu ama birilerinin de söylemesi lazım.

Etrafınız pırlı pırlı gençlerle dolu. Hepsi gözünüzün içine bakıyorlar. Neler hissediyorsunuz?

1967 senesinden beri adam mezun ediyoruz. 43 sene yapıyor. Birçoğuyla hâlâ dostluğumuz sürüyor. 3,550'ye yakın Orta Doğu Teknik Üniversitesi'nden, 500'e yakın da Boğaziçi Üniversitesi'nden çıkan mezunlarla yakın ilişkim oldu. Fena bir rakam değil (Güllüyor).

Tüketim toplumu, sansasyonlar dedik. Geçmişe dönüp baktık. Peki, kendi mesleğinizdeki insan donanımı nereden nereye geldi? Geçmişe dönüp baktığınızda ne gibi farklılıklar görüyorsunuz?

Toplumdaki genel sapmalar, genel eğilimler, ileri beklentiler, ucuzluğa mağlubiyetler toplumda ne ise, üniversitede de öyle. Eskiler kendi şartlarının insanıydı, şimdiki gençlik de kendi şartlarının insanı. Üniversiteye gelen insanlar da toplumsal değişimin bir parçası olan insanlardan farklı değiller. Sadece daha imtiyazlısı, daha şanslısı, daha iyi yetişmiş ve daha iyi yetiştirme yolunda olanı. Ucuz şeylere mağlubiyet henüz daha pranga seviyesine gelmedi ama sağdan soldan çok daha fazla bağımlı hale geldik. Onlar da bunlara mağlup olarak gidiyorlar. Ancak, şu oldu. Üniversitenin kapısından içeri girdiğim andan itibaren sanatın, insanlığın kurtuluşu olduğunu dilim döndüğünce anlatmaya çalıştım. Eşim de, ben de eğitimciliğin toplumsal bir görev olduğunun bilincindeyiz. Teknik eğitim öğrencileri için de daima kültür ve sanat merakını tetiklemeye gayret ettik.

YENİ KİTABI YAKINDA ÇIKIYOR

Yeni kitabınız, Literatür Yayınları'ndan çıkmak üzere öyle değil mi? Gözün ve Kulağın Düşünleri diye çok da ilginç bir başlığı var. Nasıl evlendirdiniz?

Düğünün sembolü görkem, gürültü, patırtı ve hediyelerdir. Ama bir kelimeyle bir kavrama indirecek olursak, düğün sevinçtir. İnsanın yaşamındaki en sevinçli olaylardan biridir. Çocuğun doğumu henüz o kadar sevinç değildir. Çünkü çocuğun ne olacağı belli değildir. Fakat adına düğün denilen nesnede birbirini seven iki insan bir araya gelmiş ve bütün sevdikleri etrafında toplanmıştır. Karşılıklı bir sevgi hatta bazen aşk mertebesinde yoğun bir sevgi vardır. Senin çevrende bulunanlar o aşkı paylaşmazlar fakat sevinci paylaşırlar. O aşkı, o sevgiyi yaşayan insanların bir araya getirdiği bir unsur vardır, bir ürünler dizisi vardır. Onun için düğün sözcüğü çok hoş bir sözdür. Ayrıca telaffuzu yönünden de Türkçenin çok güzel bir sözcüğüdür. Göz yoluyla, kulak yoluyla düğün yapılır. Hepsinin düğünleri vardır. Gözle yapılan düğünlerle, kulakla yapılan düğünler birbirine yakın düşer. Her tür düğün birbirine o kadar yakın düşmez. Akılla da düğün yapılır ama o farklı bir mantıktır. Kulağın ve gözün düğünlerinin şiirsel olduğunu düşünüyorum.

Neyi vermek istediniz okuyuculara?

Sanat dalları arasında resimle müzik niye birbirine bu kadar yakındır? Benim mesleğime de yakın geldiği için sanat icra mekânlarını, müzeleri, konser salonlarını, operaları ve onların mimari yapısını, yapısal özelliklerini inceledim. O mekânlar, orada yapılan müziğe, orada izlenen sanata nasıl tesir ederler? Geçmişte insanlar nasıl yapmış? Gehry'nin yaptığı Los Angeles'teki yeni Filarmoni Salonu nedir? Tabi bu arada eski ve çok başarılı müzik salonlarından ve operalarından bahsetmek kaydıyla... Ve bazı kişisel anekdotlarımı da paylaşmak istedim okuyucuyla. Uzun yıllar her Pazar, Paris'teki Louvre Müzesi'ne taşındım. Neden? St. Petersburg'da müze kapandıktan sonra o ünlü Rembrandt tablolarıyla geçirdiğim o uzun saatlerde yaşadıklarımı, hissettiklerimi paylaştım.

Sanat, insanoğluna ve insanların bir aradaki üst oluşumu

olan toplumlara bağışlanmış olan, keyfine varılabilecek, zevkine varılabilecek hem gruplar halinde hem birey olarak mutluluk kaynağı olabilecek çok büyük bir oluşumdur, kaynaktır. Çok büyük bir şanstır. Tüketimciliğe mağlubiyet, teknolojinin peşine katılma, gündeliklik, hepsi bir arada, sanatın bireyler ve grup halindeki insan bölüklerine olan bu mutluluk verici gücünü azaltıyor. Yeniden davet edelim. Özellikle Türk insanımı. Sanat öyle bir nesnedir ki korkma ondan. Ve onu itme. Korkmadığın gibi küçümsemeye de kalkma.

Günümüzde sanat kalmadı. Tüketimin malı oldu. Düğmeye bas. "3 dakika 20 saniye meşgul etsin seni" değildir sanat. Farklı bir nesnedir. Bunca yıllık birikimi vardır. 8,000 yıl önce resim çizmek bir dürtüydü, yaratıcılıktı. Şimdi o yaratıcılığın modern versiyonları devam ediyor. Bu anlayış içinde bundan korkma, dost ol. Dost kılma, yakın düşürme gayreti. 350 sayfalık metinle, sanat denen o yüce olaydan uzaklaşmış insana davet çağrısı. Ama böyle politbüro daveti gibi değil. Protesto değil. Sindirerek, yavaş yavaş... Sevdirmeye, yakın düşürmeye çalışan açık bir davet...

ERHAN KARAESMEN

1959 yılında İstanbul Teknik Üniversitesi İnşaat Mühendisliği Bölümünü bitirdi. Aynı yıl Fransa'ya gitti. 1967 yılına kadar İsviçre, Fransa ve ABD'de araştırma ve tasarım mühendisi olarak çalıştı. Paris Sorbonne Fen Fakültesi'nde uygulamalı bilim doktora yaptı. 1967 yılından bu yana Türkiye'de Orta Doğu Teknik Üniversitesi ve Boğaziçi Üniversitesi'nde dersler veriyor. Çeşitli ulusal ve uluslararası projelerde de

danışmanlık yapıyor. Varlık dergisinde başladığı kültür ve sanat yazılarını Sanat Çevresi ve Hürriyet Gösteri dergileriyle Cumhuriyet gazetesinde sürdürdü. Teknik, sanatsal, kültürel ve sosyopolitik alanlarda çeşitli dillerde (Türkçe, İngilizce, Fransızca, İspanyolca, Farsça) 20'si kitap boyutunda olmak üzere 800 kadar yayının yazarı ya da ortak yazarı. Erhan Karaesmen'in müziğin farklı alanlarında yazdığı yazıları Andante'nin önümüzdeki sayılarında okunabilecek.